

DE MAGISCHE EN ESOTERISCHE KRACHT VAN DE FUGA'S VAN J. S. BACH

Discussie-avond 11 Juni 1957.

Goeden avond, vrienden.

Aan mij is dan voor deze avond de taak opgedragen met U te spreken over de esoterische inhoud en de magische kracht, die schuilt in de fuga en speciaal wel in de fuga's van Bach. Ik zal proberen om dit onderwerp zo te belichten, dat het voor iedereen begrijpelijk blijft en dat we aan de andere kant toch niet te veel te kort doen aan de werkelijke inhoud en betekenis van het onderwerp. Vandaar dat ik begin met allereerst Uw aandacht te vragen voor het begrip fuga.

Er zijn er velen onder U, die misschien weten wat een fuga is. Maar ik vraag me af, of U de werkelijke achtergrond en inhoud van het begrip kent. Kort gezegd: Een fuga is een thema, dat in één toonaard wordt opgezet en dan volgens bepaalde wetten polyfoon wordt behandeld; dus meertonig. Het woord fuga op zichzelf betekent vlucht. En in feite heeft elke fuga iets van een vlucht. Want het eerste motief vlucht a.h.w. voor zichzelf weg en komt door vele verwickelingen en verknoppingen heen (het is een vaste structuur overigens) tot een eindaccoord, waarin dan - nu ook weer meertonig - de oplossing van het probleem wordt gegeven.

We mogen dat niet verwarren met fugata: als een fuga. Het verschil ligt hier niet zozeer in hetgeen U hoort als wel in de structuur. "Als een fuga" zegt het al, in een dergelijk geval houdt men zich wel ongeveer maar niet geheel aan de regels. Als zodanig vinden wij fugata dan ook heel vaak als een bepaalde fase in een grotere compositie.

U weet dus, waar we mee te maken hebben. Een bijna mathematische structuur van klanken, opgezet uit één bepaald motief, vervlochten, structureel a.h.w. steeds weer verknoot en uitgebreid, tot ten slotte het motief zelve weer terugkeert in een volledige oplossing, maar nu over het algemeen in een zeer groot accoord.

Nu heb ik U iets verteld over de fuga, maar nu moet ik ook nog wat vertellen over Bach. Want we moeten de mens Johann Sebastian Bach kunnen begrijpen, willen wij in staat zijn zijn werkingen met en in de fuga ons geheel te realiseren.

Bach op zichzelf is in de eerste plaats musicus; in de tweede plaats gelovige. In de derde plaats - en wel zeer nadrukkelijk - huisvader. Hij behoort tot een geslacht waarin muzikaliteit werkelijk ten top stijgt. Van zijn kinderen kennen wij er verschillende, die dan ook later hetzij als repetitor, kerkorganist of in sommige gevallen zelfs als hofkapelmeester of in een hof-orkest een plaats vinden. Misschien is het aardig hierbij op te merken, dat een van zijn zoons, op wie Johann Sebastian zelf erg trots was, de eer genoot om Frederik, vorst van Pruisen te mogen begeleiden, wanneer hij het fluitspel beoefende.

De mens Bach is bovenal gelovige. Hij is niet wat men noemt een ingewijde; d.w.z. esoterie in haar werkelijke betekenis staat hem eigenlijk verre. Maar hij doorvoelt en doorleeft cosmische waarden binnen de beperkingen van zijn geloof. Hij vindt banden met de mensheid; allereerst in zijn gezin maar ook actief met de wereld. Soms is hij tegenover die wereld wel eens wat bitter. Maar altijd weer kan hij toch nog komen tot een aanvaarding. En juist deze aanvaarding plus zijn geloof geven - misschien ongerealiseerd - zeer grootse betekenis en waarde aan vele van zijn muzi-

kale werken. Zijn fuga's nu zijn juist door de inhoud van zijn eigen gevoelsleven buitengewoon belangrijk geworden.

De regels, volgens welke de fuga wordt gecomponeerd, zijn betrekkelijk oud, ook ouder dan men zich veelal in het muziekleven kan realiseren. In de pythagorese tijd had men ook op deze scholen reeds mathematische methoden om klanken samen te voegen en bepaalde vraagstukken in klanken uit te drukken. Dit is de verre voorvader geworden van de fuga. Dus we hebben allereerst een opbouw, een concept, dat vast staat. Wij kunnen daar niet buiten. We zijn gebonden aan een vaste regel. En die regel stamt van de grote wijzen, die grote ingewijden, die op hun scholen dergelijke regels ook onderwezen hebben.

Het is niet voor niets dat de oude mysteriën en de oude geheim-scholen ook muziek gebruikten; ja, in sommige gevallen deze zelfs uitdrukkelijk op hun studieprogramma vermeldden. Want de toon heeft een magische kwaliteit door zijn trilling, die de mens beroert, maar die gelijktijdig met de mens zijn gehele omgeving tot meeklinken brengt. Zo kan een onnoemelijk sterke wisselwerking ontstaan, die in de mens gevoelens wekt, begrippen wekt, die anders niet aanwezig zouden zijn. Het maakt ook gelijktijdig degeen, die het ondergaat (dus die de muziek hoort, die toeluistert) veel gevoeliger voor invloeden, die normalerwijze buiten het menselijk bewustzijn vallen. Deze waarden liggen heel vaak in het gebied van lichtere sferen, de hogere sferen. Soms ook - ik moet het helaas toegeven - in het zuiver duivelse, het demonische.

Johann Sebastian Bach bouwt inspiratief op; en omdat hij een gelovig mens is, is elk motief, dat hij neemt, een soort bekentenis van zijn eigen vertrouwen in God, in de Schepper. Hij stelt wel eens een conflict maar nooit onoplosbaar. Altijd ligt op de achtergrond de grote Schepper, de grote Invloed, Die alles oplost. Neem nu een mens als deze, geef hem de vaste structuur, de vaste wet en mogelijkheid om zich juist daarin uit te leven en uit te drukken, wat krijgen we dan? Een poging om het innerlijk beleven aan te passen aan een vast keurslijf, aan een vaste bouw.

Vergelijkenderwijze zou ik willen zeggen: Het systeem, waarop de fuga berust, is als een betonnen skelet, waar rondom men een bouwwerk maakt. Maar hoe het bouwwerk wordt en wat het wordt, dat bepaalt de bouwmeester, die - na het skelet eenmaal gezien te hebben - zijn eigen denkbeelden gebruikt om daaraan een zuiverder vorm te geven; een inhoud en een verdeling, die aanvaardbaar en meer dan aanvaardbaar is. Juist hierdoor ontstaat een vreemde magie.

Ik weet niet, of U zelf wel eens een fuga van Bach in een stilte en ernstig hebt beluisterd. In dat geval zal het U getroffen hebben, dat er een dwingende invloed van uitgaat. Vandaar dat sommigen ervoor weglopen, ervoor vluchten. Ze zeggen dan: "Het is zo vervelend, het verdooft me." Maar dat is niet waar. In feite wordt er zo sterk ingewerkt op de mens van uit het geluid, dat het haast niet anders kan, of je moet accepteren of weglopen. Vandaar dat er zoveel vijanden zijn van Bach; om de fuga.

Nu gebruikt hij een instrument, dat buitengewoon veel mogelijkheden heeft: hij gebruikt het orgel. Het orgel te samen met enkele andere hout-instrumenten; ik zou haast kunnen zeggen met alle tong-instrumenten. Dus fagot, klarinet, enz. enz.; hoofdzakelijk houten blaas-instrumenten. Later is er ook een saxofoon bij gekomen, die deze mogelijkheden ook in zich draagt.

Deze vibratie wordt scherp aangezet. Zij is niet op zichzelf een veranderingwekkende invloed, maar dat is de magie ook niet. De magie gebruikt bestaande waarden en maakt ze kenbaar. Ze is katalist, katalysator. Dit nu wordt juist zo sterk kenbaar, wanneer we op een goed kerk-orgel een geïnspireerd organist horen spelen. Dan dreunen die klanken om je heen. En daartussen rankt heel ijltjes weg een melodie, zich verliezende, verdwalende in andere registers en andere klanksoorten om dan weer

terug te komen - even-en weer weg te vlieden. Wanneer ge dat soort spel kent en ge ziet dan daar de structuur rijzen, dan gebeurt er iets met U. Dan worden geestelijke waarden, top-waarden in U, evenzeer beroerd als de grondslagen van Uw stoffelijk wezen en bestaan. Misschien merkt U het niet eens, maar het is er. Een drijven.

Dat is begrijpelijk. Want de mens zelf is als een melodie, een eenvoudig motief, dat de Schepper heeft neergezet in de wereld. De grondtoon en een melodie. En de melodie zoekt naar een hogere bestemming, naar een bereiking. Zij kan zich niet gescheiden weten van die andere krachten en accoorden. Ze wil opgaan in het geheel; ja, meer: in het geheel zichzelf zijn. De mens zoekt zichzelf en daarom vlucht hij voor wat hij oorspronkelijk is, steeds zoekend naar meer, naar beter; steeds weer door een contrapunt, teruggedrukt, eventjes weer naar beneden gebracht. En soms in zijn eigen vlucht a.h.w. scanderend ondersteund of tegen gewerkt. Een melodie, die hij niet begrijpt, waar hij verder voor vlucht en die hem toch de mogelijkheid geeft om voort te zetten.

Ik hoop, dat ik U duidelijk kan maken, wat ik bedoel. Want daarmee snijd ik onwillekeurig de esoterie aan, de achtergrond. En de achtergrond - en wel speciaal van Bachs werk - ligt natuurlijk in het geloof, in het begrip. Wanneer je met Gods zegen begint je eigen wezen in een wereld te zetten, dan begin je als het ware een nieuwe levenscompositie. Een compositie van groot belang. Nu ga je zoeken. En al zoekende is het God als de organist, Die je steunt. Maar dat weet je zelf niet. Stel nu eens, dat we een mensenleven gaan zien als liggende binnen de structuur van de levenswet. Dan hebben we hier precies hetzelfde als de componist met de fuga. Er zijn regels en aan die regels kun je niet ontkomen.

Het begin is eenvoudig, simpel: een mens met een geloof aan God. Maar dat geloof moet gerealiseerd worden, het moet verklaard en verduidelijkt worden. Wanneer de mens dat kan, wanneer hij zich houdende aan de regels steeds weer nieuwe belevingen vindt, nieuwe vormgevingen en toch nog zichzelf weet te blijven, dan komt er onvermijdelijk een ogenblik, dat het wezen als een accoord in majeure de waarden van zijn leven mede in zich bevat en zichzelf blijvende de oplossing van zijn wezen uitroept. Ik moet echter verder gaan dan dat en daarom zal ik het zo zeggen:

Wanneer ik het wezen van onverschillig welke melodie bezie, berust zij op een wet van harmonie, maar ook van een bepaalde disharmonie. Het is onmogelijk een melodie te schrijven, die verantwoord is, uit alleen maar zoetvloeiende accoorden. Er moet iets in zitten, dat de tegenstelling geeft. Soms vindt men dat in veranderingen van rythme, overgaan van een gedragenheid tot een staccato van klanken. Een ander vindt het in het opbouwen van een zuiver, ijel, melodisch werk om het dan plotse-ling haast te vernietigen door er passende klanken tegenaan te smijten als bij een bombardement en ze dan eindelijk toch samen te laten komen met de melodie. Daar zit juist de knoop.

Wanneer U op aarde leeft, kunnen we zeggen, dat Uw wezen eigenlijk een zeer simpel melodietje is, dat gespeeld wordt op de noten van: angst, begeren, vreugde en leed, met misschien wat toegevoegde halftonen, die dan verschillende toestanden van bestaan kunnen weergeven. Het aantal mogelijkheden van leven en beleven, die U heeft, zijn niet zo groot. Esoterisch gezien kun je dit uitdrukken door te zeggen: Beperkt zijn de menselijke mogelijkheden, omdat de mens in de scala van stoffelijke waarden slechts enkele reacties kan vinden, die in overeenstemming zijn met de mogelijkheid van geestelijk beleven. Wij hebben dus een zeer simpele hoeveelheid mogelijkheden tot ervaren. Zij zijn op een bepaalde manier ten opzichte van elkaar gegroepeerd in de mens. Deze groepering betekent dus a.h.w. een vaste waarde in het "ik" van elk der verschillende factoren, die ik hier met tonen heb vergeleken.

Stel U nu voor, dat ik luister en dat ergens iemand precies in klanken, in zuivere muziek weet weer te geven, wat in mij ligt, dan word ik gegrepen. Onwillig soms, maar ik word meegevoerd. En wanneer nu deze zelfde reeks van klanken wordt gevariëerd en nog eens gevariëerd, wat gebeurt er dan? Dan word ik gedwongen elke soortgelijke belevens uit mijn leven voor mijzelf te realiseren. Dus haast onbewust leer ik mij zelve beter kennen alleen onder de invloed van een muzikale ban.

Bach was een mens, die juist door zijn geloof aan God de hoofdwaarden heeft aangeslagen, die in heel veel mensen leven; praktisch in alle mensen, die ernstig streven en die zich ook stoffelijk wensen te verdiepen in geestelijke waarden. Die het leven niet alleen maar willen ondergaan als een schijnbare melodie, als een soort wals, maar die het met probleem, met wet, met weten willen ondergaan. En zo heeft Bach een reeks klanken geschapen, die in zich de ziel dragen van vele mensen. Nu heeft Bach heel wat andere werken ook nog gemaakt, maar juist in de fuga's komt dit zo sterk naar voren. Bovendien is juist de structuur van een dergelijk werk bijzonder geschikt om in een mens binnen het onderbewustzijn een aantal realisaties af te dwingen.

Het afdwingen van die realisaties is niet slechts de esoterische waarde maar gelijktijdig ook de magische betekenis. Want de magie werkt in ons. En in ons werkende buigt ze de persoonlijkheid om. Ze vormt ze naar een nieuwe richting. Ze toont a.h.w. aan de mens - terwijl hij slechts ondergaat met zijn gewoon bewustzijn en geestelijk bovenbewust en waarschijnlijk ook onderbewust - de mogelijkheid om ook te komen tot een ontrafeling en tot een perfecte opbouw, waarbij niet noodzakelijkerwijze een afgebroken accoord het einde is, maar ook zeer goed een groots accoord, een majeur-accoord, dat straalt, dat licht kan weergeven; een openbaring, die gewonnen wordt uit één enkel leven, uit één enkel beleven van al deze waarden.

Waar een dergelijke kracht heerst, waar een dergelijke kracht bovendien doordeesemd is van het begrip God, zoals het bij Bach haast altijd het geval is - zelfs in zijn luchtiger ogenblikken - blijft er iets van dit vertrouwen in de wereld, in het leven en in God in de composities zitten. Daar scheppen ze een vreemde waarde. Een waarde, die eenvoudig bant, wat niet past. Zo wordt door de melodie een eiland geschapen. Een eiland, waarbinnen bepaalde invloeden plotseling niet meer kunnen gelden. Een wereld, waarin het geluid zelve soms tot stilte schijnt te worden, omdat je in het ondergaan tot een overpeinzing komt. De muziek schermt af. En zij doet dit op een eigenaardige manier.

We zullen waarschijnlijk ook nog wel eens spreken over Wagner. Wagner is extrovert. Hij heeft ook esoterische kennis, zeker. Belangrijke esoterische kennis om ons mee te delen in zijn muziek. Maar hij doet dit naar buiten toe met geweld en gewelddadigheid. Bach niet. Bachs muziek is in feite introvert, zelfbeschouwend, in het "ik". En dit in het "ik" schouwen door de klank afgescheiden van de rest van de wereld, geeft een perfecte mogelijkheid tot realisatie.

Omdat echter bij alle muziek - en zeker bij de werken van Bach - de uitvoerder, de herschepper van groot belang is, moeten we daarom voorop stellen, dat wie een muziekwerk van Bach goed ten gehore wil brengen, een rustig mens moet zijn, a.h.w. afgezonderd, gelovig en niet zonder een vertrouwelijk optimisme ten opzichte van God. Die instelling is noodzakelijk. Eerst zo kun je herscheppen.

Vergeet niet, dat Johann Sebastian soms heeft zitten componeren, terwijl de kinderen rond hem renden en een paar dames heel gezellig een praatje bij hem zaten te maken. Hij was afgesloten van de wereld, niets kon hem beïnvloeden. Zo mag ook degeen, die uitvoert, niet beïnvloed worden door omstandigheden. Een al of niet goed orgel, een al of niet aandachtig auditorium mag hier niets uitmaken. Hier moet in het "ik" geleefd worden. Er mag geen bod worden gedaan op de aandacht van de

aanwezigen. Bezonken, stil, rustig. En in deze rust hervlecht men dan het wonderlijke werk van tonen van de componist.

Je moet eigenlijk van binnen mee kunnen zingen. Je moet innerlijk klank na klank als een vogel gedwongen uit gaan stoten. Eerst misschien nog een ogenblik verzonken in de partituur, maar al meer en meer neegevoerd door het beheerste, wonderlijke geweld, waarmee dit geheel zich opbouwt. Daarom is het noodzakelijk, dat je de partituur kent. Bach is iets, dat heel vaak in stilte doorleefd moet zijn, voor men in staat is tot een perfecte uitvoering te komen.

Dan nog iets: Bachs werk vraagt niet de volheid, de majestueuse gewelddadige pracht haast van de grote orgels. Het vraagt voorzichtigheid, ijheid. Bachs werk is in feite zo simpel. Ik weet het, muzikaal kan men vol bewondering staan voor wat hier werd gewrocht. Maar het is net als filigran: je moet er door heen kunnen kijken. Want de tonen bouwen hier a.h.w. een tempel, waarin de mens Bach zijn geloof heeft geuit. Zijn geloof en zijn aanvaarden. Zijn leven met al zijn leed en al zijn zorg, maar ook met zijn vreugde. Een intense eenheid ook met anderen. Om dat te herscheppen moet je niet proberen nadruk te geven aan de compositie. Dat vraagt zij niet. Hij vraagt voor een herschepping het opbouwen van het ranke, ijle werk van gedachten, dat alleen maar een vorm geeft aan het in klank en beeld en woord niet meer vatbare, dat in hem ligt. Dat maakt het voor iemand, die Bach moet spelen, heel moeilijk.

Bach kan nooit een routine-werkje zijn, kan nooit een routine-uitvoering worden. Het moet altijd weer een beleving blijven. Anders is er iets weg. Dan sterft de compositie. Dan wordt de fuga tot een kunstwerk van structuur zonder werkelijke inhoud. Bach is ook niet nadrukkelijk. Hij is en hij blijft overpeinzend. Een enkele keer, zien we zijn karakter: de uitschieter als in drift. Dan wordt er even fèl een gedachte doorheen gegooid. Maar daarna is het al weer beheerst, afgesloten, het past niet. Dan gaat het weer verder; wat statig misschien, maar vooral simpel, eenvoudig. Zo te herscheppen is een gave. Dat kun je niet verwerven, tenzij je iets in je draagt van die vreemde bekoring, die vreemde betovering, die Bach binnen de klank gevangen hield op het ogenblik, dat hij een muzikale gedachte probeerde neer te leggen; dat hij zocht naar een nieuwe uitdrukking voor het leven in zijn ziel.

Kijk, vrienden, ik kan natuurlijk wel erg technisch worden, maar dat heeft weinig zin. Waar ik op wil wijzen, is de betekenis, die dergelijke werken kunnen hebben. Een dergelijk iets dringt binnen in je door, het be-roert gelijktijdig de geest, het astraal gebied, de mentale wereld en be-invloedt de stof. Daar wordt dus iets geschapen, dat een eenheid oplegt aan de verschillende delen van het menselijke leven. Zo beheerst het; het kan zelfs een ogenblik haast obsederen. Het is slechts de rust, de statigheid, die het de mens mogelijk maakt steeds weer zichzelf te herstellen, wanneer hij zich zou dreigen te verliezen. Zo kan hij één blijven.

Dat is misschien het grootste, wat een magiër ooit heeft gedaan: Een mens herscheppen, terwijl hij bewust is van het totaal van het gebeuren en toch onbewust de verandering ondergaat. Er zijn heel weinig componisten, die dat hebben klaargespeeld. Bach, de - ik zou haast zeggen - de "vreemde meester," heeft dit gekund. Hij heeft het inspiratief gedaan. Hij heeft de inspiratie met veel moeite ingepast binnen de regels van het spel. Het spel, dat fuga heet. Maar een spel, dat in zich door oude wijzen is ontworpen en opgesteld. Kon het anders worden dan een directe invloed op iedereen?

Maar wanneer je niet past bij die gedachten, wanneer je die eenheid niet begeert, omdat je geestelijk nu eenmaal anders bent dan stoffelijk, en je de stof heel belangrijk en prettig vindt zoals ze is, dan vlucht je weg. Want ook dat is de magie van Bachs muziek. Ze maakt geen tolereren mogelijk. Je kunt Bach niet tolereren, je moet hem accepteren en ondergaan, of verwerpen - maar dan ook helemaal! Wie zegt "tolereren," is een dwaas;

die is een harde vijand. Wie zegt Bach te "genieten," begrijpt niet wat Bachs werk doet. Maar wie zegt, dat Bach iets betekent, heeft gelijk. Hij betekent een innerlijke mogelijk^{heid} tot realisatie, een mogelijkheid tot innerlijke bewustwording.

Zoeken wij niet in de esoterie steeds weer naar middelen, die het ons mogelijk maken onszelf te kennen en door te dringen in ons eigen wezen? Welnu, dit middel heeft de magische toonkwaliteit, die Bach wist te vinden, de magische muzikale structuur, waarin hij de volheid van geloof en gedachten wist uit te storten, ons gegeven. Daarom wil ik aan het einde van mijn misschien betrekkelijk kort betoog stellen:

De magische betekenis van Bachs fuga is gelegen in de wijze, waarop ze de mens opvoert tot eenheid en dwingt tot een aanvaarding van wetten, die normaal niet gerealiseerd worden. De esoterische betekenis is gelegen in het feit, dat zij onwillekeurig door haar magische werkingen dwingt het "ik" als één geheel te beleven en zo de grootste mogelijkheid biedt tot zelfkennis en zelferkkning.

- - - - -

(Een aanvulling via
een andere spreker.)

Uw spreker van zoëven heeft mij gezegd: "Vertel eens, hoe jij muziek beleeft." Nu wil ik geen bepaald stuk nemen, maar ik wil wel proberen te vertellen, hoe ik soms denk of liever beleef, wanneer muziek klinkt. Muziek klinkt ook nog in mijn wereld, in mijn sfeer. Ook daar heeft zij betekenis en ze verschilt niet zoveel van de muziek op Uw wereld, dat ik daartussen een verschil moet maken.

Wanneer dus muziek begint, krijg ik eerst het gevoel, dat ik me even moet ontspannen. Zoals U zich tot luisteren zet, zo arrangeer ik a.h.w. mijn wezen en mijn gedachten om ze op te nemen. Daardoor merk ik eigenlijk nooit precies, wanneer de muziek mij nu werkelijk in haar ban krijgt. Dan langzaam aan is het net, alsof je wereld anders wordt.

Je zit in een gouden bal, er binnen in. Rond je is een gewelf van geel licht. Daarlangs beginnen nu kleine aderen te lopen, als verschillende kleurschichten. Ze gaan verder en verder en zij tekenen iets: een beeld. Heel vaak is dat een gezicht.

Ik heb één keer een gezicht gezien, dat was geen man en het was geen vrouw; maar in de trekken was iets van beiden. De ogen waren diep als de nachthemel; en erin levend was een licht, dat heel in de verte vonkte. De haren waren lang als gesponnen zilveren manestrallen. Het ge-laat keek me aan. Ik voelde mij zo naar die ogen toe getrokken, dat ik mijzelf verloor in een ruimte, waarin de statige sterren een soort dans opvoerden. De beweging was één synchrone harmonie door het gehele Al. Geen ogenblik een wijziging van baan of een aarzeling. Hier dooft, daar licht en daar gloeit er een op, lichten van rood en van groen, van zilver, van goud en van blauw. Langzaam maar zeker tekenden ze mij een beeld van een wereld.

Hoe kan ik U die wereld vertellen! Een wereld als een kathedraal. Bogen en gelijktijdig rijzige zuilen. Een hemel gelijk een gewelf. Een open ruimte gelijk een altaar. Ik mocht door de kathedraal schrijden. En naarmate ik dichterbij het altaar kwam, was het of alle wanden doorzichtig werden. Ik zag duizenden gezichten. Ik had willen stilstaan een ogenblik en kijken, maar de melodie joeg mij voort. Ik moest verder gaan tot het altaar.

Daar stond een kelk, gesneden uit één enkele fonkelende robijn, waarin een vocht, kleurloos en toch gelijk zo levend als het zonnelicht. Ik voelde, dat ik deze beker moest nemen en drinken, maar ik durfde niet. Toen brak er een draad, een band. Ik leefde niet meer, maar ik hoorde de melodie aan mij voorbijgaan. Ik had een ogenblik willen wenen om dit, wat verloren was. Tegelijk nam men mij mee onder ruisende bomen en toonde mij een vogel, die zong. Men toonde mij, hoe heel de wereld werd opgebouwd. Ik zag vuur en lucht en water en aarde samenkomen. Gezamenlijk werden ze één en een wonder van leven. Ik zag drommen mensen gaan en plots hadden ze allen één gezicht en één stem. Ze zongen de melodie, toen ze voortgingen.

Het beeld vervaagde, het werd duister. In de verte klonk een zilveren klok, zong een ijle stem; maar ik kon het niet verstaan. Toen zag ik licht na licht zich spoeden naar een punt en ik wist, ... het waarom weet ik niet..... dat het het Noorden was. Daar in het Noorden bouwden de lichten zich op tot een luchter, die het duister uit het Al verdreef. En ik zag de mensen met het ene gezicht. Zij smolten samen tot één wezen. Ik zag het altaar uit de kathedraal. En ziet, deze mens, die uit mensen was gevormd, dronk deze drank van vloeibaar licht. Toen hoorde ik een stem zeggen: "Vrede, vrede." En op het ogenblik, dat ik wilde uitroepen: "Ook die vrede voor mij!" verstierf het laatste accoord. Er bleef een stilte, en een ogenblik van belofte.

Zo kun je muziek beleven. Wat het allemaal betekent, dat kan ik U niet eens zeggen. Maar zo gaat het soms. Het gebeurt ook wel anders.

Ik wandelde een keer dicht bij Uw eigen wereld en ik hoorde een melodie, die statig begon. Terwijl ik toehoorde, zag ik mijzelf plotseling als een herder met rond mij schapen, ontelbaar vele. Ik had heel wat moeite om ze bijeen te houden. Dan vloog er één hierheen en dan daarheen. Toen ineens veranderde ik en was ik zelf één van de vele schapen. Ik dartelde rond en ik wilde weglopen; maar er was een herder, die me dat bellette. En toen - verzadigd, moe - knielde ik neer en zag boven aan de hemel een paar wolken voorbijdrijven.

Toen begon weer het eigenaardige, dat je zo vaak hebt bij muziek. Terwijl ik de wolken zag drijven, zag ik ook een wereld en ik zag mijzelf als herder en als schaap; ik zag mijzelf als mens en als geest, alles tegelijk. Het was als was ikzelf een hele drom. En ik wilde rondgaan en mezelf bezien, maar ik werd meegesleurd in een reidans, sneller en sneller en sneller. Uit onze dans werd een pilaar geboren van licht. Licht in vele kleuren, dat wervelend omhoog zoog als één of andere typhoon van licht en de wereld beroofde van mijn leven. Ik werd opgedreven en rond mij waren vele kleuren. En eindelijk was er een kleur, die ik niet meer kon zien. Het was een accoord, zo vreemd, zo mooi, als een vlucht duiven, die opwieken aan een heldere hemel. En toen hoopte ik, dat ik daar zou zijn in die wereld.

Ik keerde terug; ik voelde me wat verlaten. Muziek is een heel vreemde kracht. Ze laat je dromen, maar ze laat je ook soms achter met een onstilbare honger naar iets anders .... en je weet het. Je weet niet waarom je zo voelt, je weet niet wat en waarheen. Soms geeft ze je kracht, soms tilt ze je boven jezelf uit en ben je een ogenblik één met een grotere wereld. En dan val je ineens weer naar beneden en dan moet je jezelf zijn, al valt het soms moeilijk.

Toch zit er altijd weer voor mij in muziek een belofte. Het is, alsof ze trappen bouwt. Oneindige trappen in veel kleuren. De ruimte wordt steeds groter; weer zoveel treden; en weer zoveel; en altijd door als een toren - doch geen toren van Babel. Daarboven zit iets, een belofte. Beneden schuilt iets, een angst. De melodie is een koord, waaraan ik me vast kan grijpen, opdat ik niet duizelig word op die treden. Ik zou omhoog willen stormen; maar soms ..... soms breekt het koord. Dan blijf ik aarzelend een ogenblik staan op de tree, waartoe ik ben geklommen en ik

ga terug om wat zekerheid, om wat vastheid te voelen. Maar ik heb altijd het idee, dat ze me iets hoger achterlaat, dan ik eerst was.

Soms heb ik het idee, dat die melodie, die muziek, die klanken, een paar machtige vlerken worden van kracht, waarmee ik uitwiek in onbekende ruimten, dartelend als een mot tegen een fluwelen achtergrond; en toch langzaam naderend een licht, dat ik niet ken, maar waarin een wereld verborgen zit, waar ik thuis hoor.

Ja, nu heb ik het U weer verteld. Misschien vreemde dromen. Maar U ziet toch ook vaak een landschap met huizen en bomen en een jagende hemel, als U klanken hoort. Ik zie in de termen van mijn wereld, maar wat ik zie betekent hetzelfde, als wat U ziet. Wat dat betreft zijn we gelijk. Daarom kunnen misschien die paar beelden, die ik hier heb opgehaald, voor U toch iets betekenen, wanneer U ooit weer eens iets met muziek te maken hebt. Wanneer U zich daar mee bezighoudt, kunt U zich U zich een ogenblik voorstellen, hoe klanken - op zichzelf schijnbaar onbetekenend - voor degeen, die zich er door gegrepen voelt, iets zijn, waardoor hij vrij wordt - al is het maar voor een kort ogenblik.

.....

O P G A N G.

Er loopt een lichtend spoor door d'eeuwigheid;
en wie het volgt met aarzelende tred,
die vindt een nieuw bestaan, een nieuwe werkelijkheid
en is daardoor gered

uit werelden van waan.

Wie vrijelijk begeert omhoog te gaan
naar een groter begrip, naar grotere kracht,
vindt dat lichter wordt d' aanvaarde taak,
naarmate hij meer heeft volbracht.

Wie zoekt naar de rede als begin van het werk,
moet later de rede verlaten.

Want de rede beperkt zich, beperkt heel het zijn
en laat grote hiaten

in de werkelijkheid.

Daarom zij geestelijk begrip de steun,
die op Uw weg Uw redelijk zoeken begeleidt.

.....

Vrij zijn betekent zonder banden zijn. Maar wie kan zonder banden zijn, indien hij door zichzelf wordt beheerst? Beschouw de mens. Hij zegt: Ik wil vrij zijn. Maar zou hij niet in zijn vrijheid gebonden zijn aan zijn begeerten, aan zijn hartstochten? Zou hij - al bestond er geen enkele wet, geen enkele regel of beperking - niet door zijn eigen angsten geleid worden, alsof hij een amechtige beer was, door een zigeuner voortgesleurd aan een neusvleugel? De mens, die over vrijheid droomt en spreekt, begrijpt niet wat vrij zijn werkelijk betekent. Vrij zijn wil zeggen, weten wat waar is en jezelf kunnen aanpassen volgens je eigen wil binnen die waarheid.

Hoe kan ik mijzelf nu het best tot een vrij mens maken? Door elke band te ontkennen? Zeker, elke band die door anderen mij is opgelegd; maar gelijktijdig moet ik leren de banden, die ikzelf bewust en wetend volgens mijn eigen geestelijk streven sluit, te respecteren. Ik moet weten, dat mijn vrijheid bestaat in mijn vermogen mijzelf wetten op te leggen en slechts deze wetten voor mijzelf te erkennen. Dan weet ik, wat vrijheid is.

Wij allen willen gaarne vrij zijn en toch zijn wij nog geketend aan een wereld, aan een bewustzijn, aan een innerlijke vraag of een aarzelend onvermogen. Daar kunnen wij natuurlijk aan ontkomen. Maar wie onzer heeft de kracht om alles te verwerpen en zo vrij te worden? Het is gemakkelijk te zeggen: Je kunt vrij zijn, wanneer je jezelf ontkent en opgaat in God. Maar een dergelijke vrijheid - waar en wonderbaarlijk schoon als zij moge zijn - ligt te ver van ons pad. Nog te groot is de afstand, die ons scheidt van het lichtend bewustzijn, dat deze dingen mogelijk maakt. Laten we daarom trachten vrij-zijn voor onszelf te definiëren in een vorm, die voor mens en geest is toe te passen en die redelijk te accepteren is. Een vorm, die het vrij zijn voor ons tot werkelijkheid kan maken. De andere meer abstracte gedachten zullen we dan achter ons laten, totdat het ogenblik komt, dat zij voor ons geen abstractie meer zijn, doch ons vermogen ons in staat stelt ze tot werkelijkheid te maken.

Vrij zijn.

Ik wil vrij zijn, opdat - ontbonden alle banden - ik door het leven heen kan dragend 's levens licht in beide handen, bestemmend eigen levensbaan.

Maar kan ik vrij zijn als mijn leven gebonden is aan eindigheid? Wanneer ik steeds mijzelf laat jagen door ruimte heen en langs de tijd, omdat ik vrees?

Niet ik alleen vrees, allen vrezen. Niet ik alleen begeer, begeren is wel aller kwaal. Dus moet ik voor mijzelf leren om te spreken andere taal tot het "ik" en angsten uit te delgen, te worden der begeerten heer.

Ja, wil ik vrij zijn in mijn streven, 'k moet streven nog naar groter en naar meer. Ik moet streven om meester te zijn van het leven. Te dienen daar, waar ikzelf verkies. En niet mijzelf te laten beroeren door nood en door lijden, door leed en verlies.

Ik moet weten, dat alles in mij ligt besloten en alles voor mij is een werkelijkheid, wanneer ik 't aanvaard; en gelijk toch weer treden in de wereld van anderen, in hunne tijd.

Vrij zijn. Te weten als eeuwig wezen te gaan zonder wereld of tijd als een grens. Te weten, dat voertuig is slechts deze wereld en voertuig het lichaam, dat maakt je tot mens of tot geest van een sfeer.

Je bent groter, je bent meer. Je bent als vrije kracht geboren, toen God het eerste woord eens sprak en daarmee dan van 't ongeuite tot schepping en tot uiting brak. Vrij in de tijd, vrij in beleven, vrij in alle werkelijkheid.

Wanneer je dus wereld-gebonden toch om vrijheid zelve strijdt, leer jezelf te beheersen, kies steeds je eigen levensdoel, laat je niet leiden door wat wetten, beheers begeren, je gevoel, je angst.

Zoek voor jezelf een doel te stellen, dat in jouw wereld een wonder lijkt; iets waaruit een licht wordt geboren, een nieuw denkend wezen wordt verrijkt. Aanvaard dat doel, aanvaard de banden, die dit streven met zich brengt, als iets door 't "ik" aan 't "ik" bevolen, waardoor het "ik" zichzelf schenkt wat licht en nieuwe wijsheid.

Beschouw het leven niet als vijand, de wet niet als een keten en een band; maar weet, dat je die kunt breken met één besluit, met éne hand. Wie wil aanvaarden de consequenties van eigen streven en bestaan, die kent geen band, zelfs niet in 't duister, zelfs niet in allerhoogste waan.

Vrij is wie streeft en in het streven een doel zich neemt en niets meer acht; en zo in 't streven voor zich wint: het licht van het leven, dat-uitend zich als 's levenskracht- in staat zal stellen meer te geven en meer te streven, meer te doen dan werkelijkheid is van de wereld.

Vrij zijn. De banden aanvaarden, die je aanvaarden wilt en de banden breken, die je breken wilt. Honger lijden of wel streven, totdat de honger is gestild, maar naarmate je in vrijheid zelve wilt.

Niet klagen omdat wil betekent lijden of soms de wil betekent strijd; maar weten: vrijheid van dit leven is vrijheid van een eeuwigheid, die altijd voort blijft gaan. En daarom is het goed te streven, daarom is elke dwang en elke binding waan.

Ach, je kunt het eigenlijk zo eenvoudig zeggen: Iedere mens, die denkt, dat hij gebonden is, is niet gebonden door anderen maar door zichzelf. Per slot van rekening kunt U toch alles doen wat U wilt, wanneer U de consequenties maar aanvaardt. En wanneer U die consequenties als een belemmering ziet voor vrijheid, dan is het niet iets buiten U maar Uw angst, Uw onwil misschien, Uw gebrekkig verlangen.

Ieder is vrij. Vrijer dan hij zichzelf realiseert. Maar in die vrijheid is het noodzakelijk, dat je jezelf beperkingen oplegt, dat je zelf banden aanvaardt. Want daarin wordt de vrijheid eerst geuit. Juist door jezelf te beperken ben je ook vrij van de tomeloze vaart van het eigen ik-zijn en beheers je ook jezelf.

Wat groter vrijheid kan er zijn dan vrij te kunnen handelen in je wereld, zoals je wilt; jezelf te beheersen, zodat je meester bent van al wat je denkt en doet; en een weg te kiezen, die voor jezelf aanvaardbaar is, omdat je merkt, dat ze voert tot nieuw bewustzijn en lichtende kracht.

En zelfs de tijd maakt ons niet tot slaaf. In de tijd zijn wij evenzeer vrij. Dit ogenblik kan voor ons de eeuwigheid betekenen; de eeuwigheid kan voor ons een ogenblik zijn. Maar zolang we leven in een waan van tijd, is de tijd eindeloos en oneindig, steeds weer gevend nieuwe gelegenheid tot nieuw streven en nieuw denken, tot nieuw bereiken, kortom tot leven. Dat leven, vrienden, is dus onze vrijheid.

Ik zou het zo willen zeggen: Wij allen zijn vrij, omdat wij leven uit God geboren. Wij allen zijn vrij in werkelijkheid, indien wij slechts de banden breken, die uit ons onbewustzijn voortkomen en waarmee wij onszelven ketenen aan werelden, die wij eigenlijk zouden willen verwerpen. Beheers jezelf, wees meester van jezelf en je zult vrij zijn. Vrij tot aan het einde der dagen. En verder nog: Vrij zelfs in God; omdat God in U is en gij in God en God in Zichzelf vrij is en volmaakt, zoals Zijn wezen Zich uit en bestaat.

